עבודת סמינריון בקורס "התמכרויות במאה ה-21"

החוג לקרימינולוגיה

עבודה לדוגמא

תקציר

עשרים ושתיים עבריינים מין משוחררים המשתתפים במסגרות טיפוליות שונות של הרשות לשיקום האסיר השתתפו במחקר אשר בדק את הקשר בין משמעות בחיים וקשר בין אישי לבין שימוש בסמים.

מטרת המחקר הנוכחי היא לבחון את מערכת הקשרים הפוטנציאליים בין המשתנים "משמעות בחיים" , "תמיכה חברתית" , ו"אינטימיות" בקרב עבריינים מין משוחררים, היפר-סקסואלים תוך ניסיון להשוות את רמתם בתלות בשימוש בסמים. המשתתפים מילאו חמישה שאלונים: שאלון שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים, שאלון היפר-סקסואליות, שאלון משמעות חברתית, שאלון תמיכה חברתית ושאלון אינטימיות, כשלאחר מכן נערכו שני מבחנים סטטיסטיים לבחינת קשר מתאמי והבדלים בין הקבוצות.

השערת המחקר הראשונה הייתה כי בקרב עבריינים מין משוחררים המשתמשים בסמים תמצא רמה נמוכה יותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימית בהשוואה לרמת משתנים אלה (כל אחד בהתאמה) בקרב עבריינים מין משוחררים שאינם משתמשים בסמים.

השערת המחקר השנייה הייתה כי בקרב עבריינים מין שהנם היפר-סקסואלים תמצא רמה נמוכה יותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימית בהשוואה לרמת משתנים אלה (כל אחד בהתאמה) בקרב עבריינים מין משוחררים שאינם היפר-סקסאולים.

השערת המחקר השלישית הייתה כי תמצא אינטראקציה בין שימוש בסמים להיפר-סקסואליות, כך שרמה הגבוהה ביותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות תמצא בקרב עבריינים מין, שאינם היפר-סקסואלים ושאינם משתמשים בסמים.

על אף סקירת ספרות רחבה המצביעה על הקשר תיאורטי בין המשתנים, הופרכו השערות המחקר. הסיבות לכך יכולות להיות רבות ומגוונות הקשורות בין היתר הן לאופי וכמות משתתפי המחקר, והן ברמת שיטת המחקר שעשויות להוביל להפרכת השערות המחקר.

יחד עם זאת בכפיפה אחת ולאור סקירת הספרות הענפה המאששת את קיומם של קשר בין המשתנים שצוינו לעיל במחקר הנוכחי, מדובר באבן דרך חשובה וחיונית למחקרי המשך ובחינת משתנים נוספים העשויים לבחון את הקשרים וההבדלים בקרב אוכלוסיית עבריינים מין משוחררים שאובחנו כהיפר-סקסאולים ורמת תלותם בשימוש בסמים. מחקרי המשך ראוי שיבחנו קבוצות גדולות יותר של משתתפים זאת לצד אופני מדידה ברורים במיוחד בקרב אוכלוסייה מורכבת כמו עבריינים מין ושימוש במשתנים רגישים דוגמת היפר-סקסואליות ושימוש בסמים.

ממצאי המחקר הנוכחי בין אם הופרכו ובין אם אוששו, מציגים תמונה מורכבת של הקשרים בין המשתנים וקיומם של משתנים מתערבים ומתווכים אפשריים. חשיבותו של המחקר הנוכחי הוא בשימת הדגש על האלמנטים המתודולוגיים למחקרי ההמשך ויצירת ההבנה בחקר נושאים בעלי מורכבויות וחשיבות אם ברמת הפרט ואם ברמת הקהילה דוגמת היפר סקסואליות ושימוש בסמים בקרב אוכלוסייה מורכבת דוגמת עבריינים מין משתקמים.

סקירת ספרות

א. עבריינים מין - מאפיינים

עבריין מין מוגדר כמי שביצע עבירה אחת (או יותר) המוגדרת בחוק העונשין כעבירת מין. מדובר בטווח רחב של עבירות כמו: אונס, בעילה אסורה בהסכמה, מעשה סדום, מעשה מגונה לרבות מעשה מגונה בפומבי (חוק העונשין, התשל"ז 1977).

קבוצת עבריינים המין היא אוכלוסייה הטרוגנית (Murphy, 1995; Rice, & Harris, 2002 בתוך: שחורי, בן דוד ואידיסיס, 2008). הטרוגניות זו באה לידי ביטוי במספר אופנים החל מהמניע לביצוע העבירה, בחירת הקורבן, עבר פלילי, מאפיינים אישיים, דפוסי עוררות מינית, תפקוד חברתי וסיכוי לרצדיביזם Grub, (1998 בתוך: אלישע, רונאל, ואידיסיס, 2011). למרות השונות, ישנם חוקרים הטוענים כי קיימים מאפיינים משותפים לעבריינים מין ובהם התנהגות מינית מתעללת, חוסר ויסות של דחפים ורגשות, דימוי עצמי נמוך,

עיוותי חשיבה קוגניטיביים והפרעות קוגניטיביות שונות (Harris & Hanson 1996; Harris & Hanson 2000; Marshall, 2003; בתוך: בסטר משולם וכהן מדינה, 2013).

חוקרים נוספים מצאו מאפיינים אישיותיים משותפים לכל עבריינ‍י המין ללא קשר לסוג העבירה שלהם כמו: הערכה ובטחון עצמי נמוכים, רמות גבוהות של חרדה, יחסים חברתיים לקויים וקושי ביצירת יחסים עם בני גילם המלווים בתחושת בדידות, לצד קשיים ביצירת אינטימיות הקשורים בין היתר לחוסר בשלות רגשית שליטה לקויה בתוקפנות, וזהות גברית לקויה החוברים למאפיינים נוספים חשובים כגון: העדר לקיחת אחריות, הכחשה ומינימליזציה של הפגיעה בקורבנות, השלכה, רציונליזציה ועיוותי חשיבה המאפשרים להם לנטרל את מצפונם ולהאיץ את התנהגותם המינית העבריינית, תוך כדי העדר אמפטיה כלפי הקורבנות ומניפולציה שמאפיינת רבים מהם (כהן, 1998; Barbaree, 1991; Sykes & Matza, 1957 בתוך: שחורי ושות', 2008). לצד אלו נמצאו גם מאפיינים התפתחותיים המקושרים לבעיותיהם ועברותיהם של עבריינ‍י המין כגון: חשיפה לחוויות שליליות בבית ו/או בסביבת המגורים, כגון הזנחה, חסכים רגשיים, דחייה הורית וחברתית, היעדר גבולות ופיקוח, אלימות פיזית וניצול או התעללות מינית (Kear & Sawle; 1998; Grubin 2001 בתוך: אלישע ושות', 2011).

גם לפן הבין-אישי ישנו חלק לא מבוטל בניסיון לקביעת קווי אפיון של עבריין המין. הכוונה היא לאירועי חיים קריטיים כמו מוות או אובדן של אדם משמעותי, הרגשת דחייה, התעללות פיזית, מינית או רגשית, הורות דלה, מודל הורי לקוי והתנהגות סוטה במשפחה (Knight & Prentky, 1990; McGuire, 2000 בתוך: אלישע ושות', 2008).

מערכת אפיון אחרת היא הסיווג בין עבריין המין האקסקלוסיבי (עבריין מין מקובע), לבין עבריין מין רגרסיבי (נסוג). עבריין מין "מקובע", משיכתו המינית היא כלפי ילדים, התפתחות פסיכו-סקסואלית ברמה נמוכה, לעיתים של ילד והתנהגותו הסוטה מאופיינת בקומפולסיביות. לרוב עבריין אקסקלוסיבי אינו פוגע בקורבנות מוכרים ומשיכתו לקטינים החלה עוד בהיותם מתבגרים. ברצף הנ"ל נמצאים פעמים רבות הפדופילים (Simon, Sales, Kaszniak, & Kahn, 1992; Maletzky, 1993; Webb, Craissati, & Keen, 2007). לעומתו עבריין המין הנסוג, משיכתו המינית היא לבגירים אך בזמני לחץ ומשבר (ואיבוד שליטה) נראה הפניית של הדחפים המיניים והפעילות המינית הסוטה כלפי קטינים. עבריין זה המאופיין לעיתים גם כפדופיל הינו ברמת התפתחות פסיכו-סקסואלית אשר לרבו תואמת את גילו, יחד עם זאת הוא סובל מנסיגה (regression) מסוימת, בשל כאמור מצבי לחץ או משבר אשר מציפים אותו (Groth & Birnbaum, 1978; Groth, Hanson & Gary, 1982; Danni & Hampe, 2002 בתוך: בסטר-משולם וכהן מדינה, 2013).

חשוב לציין כי מחקרים הראו כי עבריינות מין בחלקה מקורה בהתנהגות סוטה כבר בגיל ההתבגרות ואף בתקופת הילדות המוקדמת סביב הגילאים שמונה-תשע (Groth ,Berry & Johnson; 1982, Mcfaden, & Longo 1989 בתוך: אתגר ופרגר-גנות, 2006).

המדריך לאבחון וסטטיסטיקה של הפרעות נפשיות (DSM-IV) מציין כי קיימת הפרדה בין סטייה מינית (פאראפיליה) לבין עבריינות מין. יחד עם זאת המדריך מציין כי קיימים תחומים חופפים בין השניים. סטייה מינית מוגדרת בצורתה הרחבה כהתנהגות אשר באה לספק דחפים מיניים שאינם נורמטיביים, ובכלל זה הכוונה לדחפים מיניים המופנים כלפי מי שאינו יכול לתת הסכמה מודעת לכך (למשל פדופיליה), כלפי אובייקטים שאינם אנושיים (פטישיזם על כל סוגיו כמו למשל לבישת בגדי נשים), ודחפים המערבים אלימות

קשה (למשל סאדו מזוכיזם). חלק מאותן סטיות המין נחשבות לפליליות ומי שעוסק בהן נחשב לעבריין מין. חשוב לציין כי קיומן של סטיות מיניות אצל עבריינ‍י המין הוא אחד הרכיבים העיקריים בהערכת מסוכנתם.

הגישה הקוגניטיבית לטיפול בעבריינ‍י מין גורסת כי אצל כל עבריין מין קיים מעגל תקיפה ההולך ומתעצם עם הזמן, המופעל ע״י טריגרים שונים וכולל שלושה שלבים: טרום התקיפה המינית, התקיפה עצמה, ולאחר התקיפה (Carich, 1999 בתוך: שחורי ושות׳, 2008).

באופן כללי עבריינ‍י מין משתמשים במין כדי לענות על צרכים לא-מיניים בדרך הרסנית, ממספר מניעים: כעס מוכלל, נקמנות וניצול הזדמנויות, או כדי לחוש רצויים (Knight & Prentky, 1990; McGuire, 2000 בתוך: אלישע ושות׳, 2008).

המונח רצידיביזם מוגדר בספרות המחקרית כעבריינות חוזרת לאחר הרשעה ראשונה, במהלך פרק זמן נתון. באופן כללי הממצאים מראים כי שיעור הרצידיביזם נמוך בקרב עבריינ‍י מין בהשוואה לשיעורם בקרב עבריינים אחרים (Falshaw, Bates, Patel, Corbett & Friendship, 2003). מ-95 מחקרים שנעשו בעיקר בארה״ב ובקנדה עולה כי שיעור הרצידיביזם הממוצע בקרב כלל אוכלוסיית העבריינים עומד על כ-37%. לעומת זאת בבדיקה של עבריינ‍י מין בארה״ב ובקנדה נמצא כי שיעור הרצידיביזם עומד על 13.7% (בן צבי וולק, 2011). יחד עם זאת במחקרים ארוכי טווח (חמש עשרה שנים ומעלה) הראו שיעורי רצדיביזם גבוהים יותר הנעים בין 24%-28% (Prentky, Lee, Knight & Cerce, 1997; Harris & Hanson, 2004 בתוך: אלישע ושות׳ 2011) כשבישראל ההערכות נעים סביב ה-30% (אלישע ושות׳ 2011). חשוב לציין כי רוב עבריינ‍י המין אינם חוזרים לבצע פשעי מין, אולם חלק גדול מאותם עבריינ‍י מין מבצע עבירות אחרות שאינן מיניות לכן עולה כי הסיכוי שעבריינ‍י מין יחזרו לבצע עבירות שאינן עבירות מין גבוה מהסיכוי שהם יחזרו לבצע עבירות מין. עולה כי עבריינ‍י מין בדומה לעבריינים שביצעו עבירות אלימות קשות, אינם מבצעים בהכרח סוג אחד של עבירות, אלא מבצעים עוד עבירות מעבר לעבירות מין לפני או אחרי הרשעתם (בן פורת ופישמן, 2005). ראוי לציין כי שיעור הרצידיביזם בקרב עבריינ‍י גילוי עריות הוא הנמוך ביותר, ונע סביב ה-7% (Hanson, Steffy & Gauthier, 1993 בתוך: אלישע ושות׳ 2011) ואילו שיעורו בקרב אנסים ועבריינ‍י מין התוקפים ילדים מחוץ למשפחה הוא הגבוה ביותר ונע בין 20%-28% (Doren, 1998; Lievore, 2004, בתוך: אלישע ושות׳ 2011)

מבחינת היקף התופעה של עבירות מין קיים קושי הנובע בעיקרו מתת דיווח, במיוחד כאשר מדובר בעבירות בהן יש היכרות בין התוקף לקורבן (Grubin, 1998; Heli, Ahlmeyer, & Dominique, 2003 בתוך: משיח, 2012) . ע״פ נתוני ה- FBI התרחשו בשנת 2010 בארצות הברית 84,767 מעשי אונס, אשר בהתחשב באוכלוסיית ארצות הברית באותה שנה הגיעו לשיעור של 27.5 מעשים לכל מאה אלף תושבים, קרי קצת מעל 3% (משיח, 2012).

אתגר (1997), טוענת כי עבריינות מין היא סוג של התמכרות. לרוב אין מדובר באירוע בודד שהעבריין היה מעורב בו אלא בדפוס התנהגות כאשר ההתנהגות העבריינית מייצרת הרגשה טובה שבגינה חוזר העבריין על התנהגותו. הרגשה זו משתנה ואינה נמשכת זמן רב, ואף הופכת שלילית בשלב מסוים, אך למרות זאת לטענתה ההתנהגות נמשכת בתקווה שתחושה הטובה תחזור. בדומה להתמכרויות אחרות גם עבריינות מין יכולה להפוך לכפייתית פולחנית וכרונית.

נקודה זו עולה בקנה אחד עם דבריו של קפקא (Kafka, 2010) שהציע את המושג היפר-סקסואליות. במאמרו הגדיר היפר-סקסואליות כתקופה של לפחות חצי שנה של התנהגות מינית אינטנסיבית חוזרת

ונשנית, הכוללת פנטזיות, דחפים מיניים והתנהגות מינית, כאשר התנהגות מינית כוללת: אוננות, צפייה בפורנוגרפיה, סייבר סקס, סקס טלפוני ועוד. הפנטזיות, הדחפים וההתנהגות לא נובעים בהכרח כתגובה משימוש בחומר המשפיע פיזיולוגית, ונמצאים בהתאמה עם שלושה או יותר מהקריטריונים הבאים: הזמן שמעבירים על פנטזיות מיניות ודחפים פוגע בתפקוד היומיומי, חזרה על פנטזיות/דחפים והתנהגות מינית כתגובה למצבי חרדה, דיכאון או שעמום, חזרה על פנטזיות/דחפים והתנהגות מינית כתגובה לאירועי חיים מלחיצים, מאמצים להפחית את הפנטזיות/דחפים מיניים והתנהגות מינית ללא הצלחה וחזרה על התנהגות מינית תוך סיכון לעצמי ולאחרים.

חוקר בשם גודמן (Goodman. 2001) שם זרקור על ההתייחסות הטיפולית והאבחונית בתחום ההתנהגות המינית דרך שלושה קווי מתאר: רמת הקומפולסיביות, רמת האימפולסיביות ועוצמתה של ההתמכרות, כפי שהיא באה לידי ביטוי באופן תפקודו של המכור (העוצמה תהיה גבוהה יותר ככל שתפקודו ייפגע יותר). לפי חלוקה זו, הדגש השונה שניתן לכל אחד מקווי המתאר יקבע אילו מאפיינים של ההתמכרות המינית יאובחנו או יטופלו. בנוסף, העלה Goodman (2001) במחקרו כי קיימת גישה מחקרית-טיפולית הרואה בהתמכרות למין כדרך ביטוי של הפרעת אימפולסיביות-קומפולסיביות (OCD). גישה זו רואה את האדם המתמכר למין כעוסק למין לשם הפחתת חרדה, עקה ולחץ וכי החזרה על ההתנהגות המינית מהווה לא אחת גם תהליך טקסי המאפיין את הפרעת האימפולסיביות-קומפולסיביות.

גישה נוספת המגדירה התמכרות למין היא הגישה הסוציולוגית. בעיניים סוציולוגיות, הגדרה של טוב ורע, מקובל ולא מקובל, נשענים על תפיסות המוסר הרווחות בחברה ועל הנורמות הקיימות בה. כאשר אדם אינו מתנהג בהתאם לנורמה, התנהגותו נתפסת באופן שלילי. בהתייחס לגישה הנוכחית, קיימות בחברה המערבית תפיסה ונורמה באשר להתנהגות מינית, החל מהתנהגויות הנתפסות כנורמטיביות מקובלות ואף בריאות, ולצדן קיימת תפיסה ונורמה של התנהגות מינית סוטה. תדירות העיסוק בהתנהגות המינית, גם בה יש תפיסה חברתית מתקיימת של מקובל ולא מקובל. לאור זאת, כאשר האדם מביע התנהגות מינית לא מקובלת מבחינה חברתית ואינה בהתאם לנורמה השזורה בחברה הכללית הוא ייתפס כסוטה, אם בתדירות העיסוק ואם באפיוניה. גישה זו מהווה אנטי-תזה ואף ביקורתיות כלפי הגישות השונות הרואות את ההתמכרות המינית כהתנהגות פתולוגית שכן היא טוענת שהתנהגויות מיניות לא תואמות נורמה קיימת אינה בהכרח פתולוגיה, כל עוד הסביבה אינה נפגעת (Goodman, 2001).

ב. <u>היפר-סקסואליות ועבריינות מין</u>

התמכרות למין הינה תופעה התנהגותית מורכבת שקשה מאוד להגדירה באופן מדויק. בנוסף מומחים ופסיכולוגים אשר עוסקים בתחום לא יודעים מתי יש להגדיר התמכרות למין כתופעה נפרדת המחייבת התייחסות נפרדת, ומתי יש להתייחס אליה כחלק כולל של אישיות בעייתית או לחילופין כחלק מבעיות התנהגותיות שונות. כמו כן, המדריך לאבחון וסטטיסטיקה של הפרעות נפשיות (DSM-IV) אינו מקטלג התמכרות מינית כבעיה נפשית, בעלת קריטריונים מובחנים הדורשת טיפול, ייתכן שהדבר נובע מהעובדה שהגבולות של התנהגות מינית באופן כללי אינם כל כך מוגדרים, ולעיתים אף מוגדרים במונחים של שיפוט ומוסר, קריטריונים אשר אינם רלבנטיים להגדרה רפואית או מקצועית בשל האלמנט הסובייקטיבי הנרחב שיש בהם (Turner, 2008; Levine, 2010).

הול (Hall, 2011) טוענת כי קיים עיסוק רב סביב המונח "התמכרות למין" בחברה ובקהילה הטיפולית בעיקר עקב השונות הרבה בין המכורים למין ושיטות הטיפול השונות בהן נוקטים מטפלים שונים. למרות השונות, לוין (Levine, 2010) מציין כי ארבעה קריטריונים מרכזיים מאפיינים התמכרות למין: הראשון הנו מחשבות אובססיביות לגבי העיסוק במין. הקריטריון השני עוסק בריטואליזציה סביב המין. כלומר העיסוק במין הופך למעין טקס, על ידי חשיבה ותכנון ההתנהגות. הקריטריון השלישי הנו התנהגות מינית מופרזת בפועל, והרביעי "עוסק" בתחושות של ייאוש ובושה של המכור הנובעות מהתנהגות זו.

בהמשך לכך, חוקרים בדומה לקפקא (Kafka, 2010) שהציע את המושג "היפר-סקסואליות" , דוגמת קארילה ועמיתיה (Karila, Wery, Weinstein, Cottencin, Petit, Reynaud & Billieux, 2014) ניסו לאפיין התמכרות למין. במחקרם הוסיפו קריטריונים נוספים להגדרת היפר-סקסואליות של קפקא (Kafka, 2010):

1. הגברת תחושת המתח לפני תחילת התנהגות מינית.
2. תענוג והקלה בעת ההתנהגות המינית.

שני הקריטריונים הללו צריכים להיכלל ב-5 מתוך 8 הקריטריונים הבאים:

א. עיסוק מתמיד בפעילות המינית ובהכנות לפני הביצוע.
ב. ניסיונות לשליטה וצמצום ההתנהגות.
ג. כמות זמן גדולה שמושקעת בפעילות המינית או התאוששות ממנה.
ד. מעורבות בכל הקשור לפעילות המינית על חשבון תפקוד יומיומי.
ה. פעילות חברתית וזמן פנאי שהופחתו עקב ההתנהגות מינית (לא מרוסנת).
ו. המשך ביצוע פעילות מינית למרות ההשלכות השליליות.
ז. הגדלת הצורך בפעילות המינית בכדי להשיג את האפקט הרצוי.
ח. חוסר מנוחה או עצבנות כאשר לא עוסקים בפעילות המינית.

בין הסימפטומים המאפיינים היפר-סקסואליות, ניתן לראות כישלון חוזר לשלוט על הדחפים המיניים, ארגון כל תחומי החיים על פי לוח זמנים אשר יאפשר את מימוש הפנטזיות המיניות ויקדש אותן. כל זאת לצד הקדשת אנרגיות יוצאות דופן לחיפוש אחר הפעילות המינית, ומאמצים כושלים לשלוט בהתנהגויות המיניות על אף תוצאותיהן ההרסניות. עיסוק היתר בהתנהגות המינית או בחיפוש אחריה, הופך לפולחן עד כדי גרימת נזק בתחומי החיים השונים של המכור. בדומה להתמכרויות אחרות , עם הזמן עולה הצורך להגביר את האינטנסיביות, התדירות ורמת הסיכון של הפעילות המינית, תוך נכונות לוותר על פעילויות חברתיות, עבודה ובילויים כדי להגשים את הפנטזיות המיניות. כאשר יש גורם אשר מונע מהמכור להוציא את תכנוני פעולותיו המיניות אל הפועל, עלול זה לחוש מצוקה, חרדה וחוסר שקט או לחילופין לנהוג בתוקפנות (Carnes, 2001; Coolman, 2003).

חוקרים אחרים שמים דגש על הפן ההתנהגותי בשיח על התמכרות למין. אלו מאפיינים התמכרות למין כהתנהגות מינית בלתי נשלטת הממשיכה למרות תוצאותיה השליליות הפוגעת בצורה משמעותית באיכות חייו של האדם על אף רצונו להפסיק התנהגות זו (Goodman, 2001). ביטויי ההפרעה מתבטאים ע"י קושי בוויסות עצמי הפוגעים ביכולת של האדם ליצור מערכות יחסים אינטימיות תוך שימוש בסקס באופן אובססיבי כאמצעי בריחה מהתמודדויות עם קשיים (בדומה לשימוש בחומרים שונים בהתמכרויות) (Levine, 2010). התנהגות כפייתית זו באה לידי ביטוי אם בתכנון המפגש הבא, היזכרות במפגשים הקודמים, ופנטזיות

על קשרים אפשריים. במקרים רבים המכור מאונן בכפייתיות, מציצנות ו/או מבלה שעות רבות כל יום בגלישה באתרים פורנוגראפיים או בצ'טים הקשורים למין (Perry & Orchard, 1989 בתוך: אתגר, 1997; Schneider & Schneider, 1996

לפיכך, נראה כי קיימים מאפיינים דומים בין התמכרות התנהגותית לבין התמכרות לחומר, כגון: תגמול לטווח קצר, המשך ביצוע התנהגות ממכרת למרות התוצאות השליליות וניסיונות למניעה או צמצום התנהגות ממכרת (Grant, Potenza, Weinstein & Gorelick, 2010).

אתגר (1997) במאמרה מקבילה בין ההתמכרות למין לבין התמכרות לחומרים תוך שימוש בהגדרות של ה-DSM-IV. לטענתה בדומה להתמכרויות לחומרים, עבריין המין, ממשיך לבצע עבירות למרות הסכנות ההשלכות והנזק לקורבן. החוקרת גורסת כי לרוב, תקיפה מינית הנה דפוס התנהגות החוזר על עצמו ואיננה אירוע חד פעמי (Abel & Beker, 1984; Freeman & Bays, 1989 בתוך: אתגר, 1997). בנוסף מציינת החוקרת שלושה קריטריונים המאפיינים התמכרות לחומרים, מחילה קריטריונים אלו על התנהגותם של עבריני מין ומקשרת אותם להתמכרות למין. הראשון הנו סבילות, קרי הצורך להגדיל את כמות החומר הממכר כדי לזכות להרגשה הטובה. מחקרים על עבריני מין גילו תופעה דומה, אם מבחינת הסלמה בתקיפות, חומרתן או שתיהן כאחת וזאת בכדי לקבל את התגמול, פורקן פיסי (מיני) או רגשי (Knop, 1982; Abel & Beker, 1984; Perry & Orchard, 1989 בתוך: אתגר 1997). הקריטריון השני הוא הנסיגה/גמילה. כאן ההתייחסות היא לשינויים התנהגותיים (לא סתגלניים) המתרחשים לאחר ירידה בכמות החומר מממכר המלווים בתופעות קוגניטיביות ופיזיולוגיות. בעקבות התחושות השליליות קיימת נטייה לחזור ולהשתמש בחומר הממכר על מנת למנוע את אותם תחושות זאת בדומה למתרחש בקרב עבריני מין הזקוקים כל הזמן ל"מילוי מחדש" ומרגישים תחושת ריקנות, ובדידות לאחר התקיפה. הקריטריון השלישי הוא הוא ההתנהגות הכפייתית. בדומה לשימוש בחומרים ממכרים גם ההתנהגות המינית מתוארת פעמים רבות ככפייתית, כזו בה עבריין המין מקדיש זמן רב לפעילות מינית עבריינית אם בבחירת הקורבן, או הדרך לביצוע התקיפה המינית (Perry & Orchard, 1989; Bengis, 1986 בתוך: אתגר, 1997). ההתנהגות הכפייתית חוברת לוויתור או צמצום של פעילויות חברתיות ותעסוקתיות בדומה לשימוש בחומרים ממכרים.

בהקשר לכך, זיצמן ובאטלר (Zitzman & Butler, 2009) רואים בהתמכרות למין כבעיה הדומה לכל התמכרות אחרת (למשל אלכוהול או סמים). התומכים בגישה זו מתייחסים למכורים למין ככאלו הסובלים מבעיות של שליטה וויסות עצמי ומעודדים טיפול התנהגותי כמו בכל תופעת התמכרות אחרת.

אפיון מרכזי נוסף של המכורים למין הוא ההשטחה הרגשית (Goodman, 2011). אלו מספרים שהרגש היחיד שהם מרגישים הוא האופוריה לקראת הקשר המיני ושהתכנון של המפגש נותן להם יותר הנאה מאשר המפגש עצמו. כאשר המכור למין לא עסוק בהתמכרותו הוא מרגיש בדידות, שעמום ולעיתים זעם. יש לו נטייה לדיכאון, לרגשי אשם, ולבושה על ההתנהגות המינית המופרעת שלו (Gold & Heffner, 1998).

גודמן (Goodman, 2001) טוען כי אפיונים של האדם המכור למין הם כמו אלה של כל מכור: בעלי ערך עצמי נמוך, התנהגות נרקיסיסטית, רציונליזציה של ההתנהגות, הכחשת הבעיה, צורך בשליטה באחרים ותלות יתר. בדומה להתמכרויות אחרות גם זו גורמת למכור לאיבוד שליטה וההתמכרות הופכת להיות מרכז עולמו של המכור.

חוקרים אחרים חשפו כי בקרב המכורים למין קיימת אי סבילות לתסכולים ומשברים, נטייה למוחצנות, חרדתיות, דיכאון מוסווה, חוסר ביטחון רגשי, הערכה עצמית נמוכה, תחושת בדידות וריקנות, קושי בקיום מערכות זוגיות ארוכות טווח, קומפולסיביות, אשמה ובושה (Green & Carnes, 2010).

חוקר בשם לוין, Levine (2010), עשה ניסיון לבחון את המאפיינים של מכורים למין באמצעות מחקר איכותני אשר כלל 30 גברים אשר הגדירו את עצמם כמכורים למין ופנו לעזרה מקצועית. התוצאות מראות על מספר מגמות. בדומה למחקרים קודמים גם במחקר הזה לא הייתה אחידות במאפיינים האישיותיים של הנבדקים, והם הציגו בעיות רגשיות שונות ומגוונות. רובם החזיקו במשרות בכירות במקום עבודתם. לגברים, בייחוד הנשואים הייתה תפיסה עצמית נורמטיבית, והם הציגו את עצמם, לפחות בתחילת הטיפול בעלי שליטה ולא היו מוכנים שיסווגו אותם כבעלי הפרעה אישיותית כזו או אחרת. עבור חלק מהם העיסוק האובססיבי במין היווה פיצוי מסוים על הפחד שלהם ליצור קשר אינטימי, פחד שמקורו יכול להיות גם בילדותם. עבור חלקם היה מדובר גם בעוררות מינית וברצון לחוות אותה שוב ושוב, כלומר בהתנהגות אובססיבית אשר פגעה בהם במישורים אחרים בחיים כמו למשל היכולת להתמיד בעבודה, ליצור קשרים וכדומה. ממצאים אלו נתמכים גם על ידי מחקרים קודמים (Reid & Carpenter, 2009), אשר בחנו מאפייני אישיות של גברים המכורים למין, ומצאו כי מדובר בקבוצה הטרוגנית ולא בקבוצה הומוגנית מבחינת מאפיינים אישיותיים.

קרנס (Carnes, 1992) טוען כי המשותף לכל המכורים למין הוא חוסר אונים, קרי חוסר יכולת להפסיק את ההתנהגות המינית המופרזת ומפרט עשרה סימנים התנהגותיים להתמכרות למין:

1. התנהגות מינית חסרת שליטה עד כדי כזו הגובלת כמסכנת חיים. לטענתו המכור למין חווה אבדן שליטה על התנהגותו המינית כמו למשל ניהול פרשיות אהבה הרסניות ולאחריהן פעילות מינית חסרות משמעות והרסנית כלפי המכור. המחשבה כי הרומן הבא יעניק מזור לכאב ולריקנות מגיעה עם פיתוח אהבה אובססיבית כלפי מושא ההתאהבות, אע"פ שברור למכור שהקשר חסר סיכוי.
2. השלכות של התנהגות מינית מופרזת כמו: הידבקות במחלות, איבוד בן הזוג, ניתוק קשרים משפחתיים, הריונות בלתי רצוניים ו/או הפלות, פגיעה כלכלית, ירידה משמעותית ביצרנות במקום העבודה.
3. קושי בריסון ההתנהגות למרות המודעות להשלכות.
4. "רדיפה" אחר מצבים של הרס עצמי תוך לקיחת סיכונים. כלומר ניסיונות חוזרים ומכוונים בהתנהגות המסוכנת וממכרת בתנאים של סיכונים אובייקטיבים וממשיים כמו למשל קיום יחסי מין עם אדם חולה באיידס או קיום יחסי מין עם גבר אלים תחת השפעה סמים. המשך ההתנהגות המסכנת תלויה במנגנוני הכחשה חזקים מאוד אשר מסייעים למכור להמשיך בהתנהגותו.
5. רצון ומאמץ עקביים בניסיונות להגביל את ההתנהגות המינית המופרזת. למרות ההתנהגות המסוכנת והמסכנת, קיים רצון לנסות לשלוט ואף להפסיק את ההתמכרות. פעמים רבות ניסיונות החזרת השליטה מתבטאת ב"אנוקרסיה מינית", קרי החזקה של כל הדחפים וההתנהגויות המיניות תחת שליטה קפדנית, שלרוב אינו מחזיק מעמד ופעמים רבות גורם להתנהגות הפוכה ומעצים את ההתמכרות ואת חוסר השליטה של המכור בהתנהגותו.
6. אובססיה מינית ופנטזיות כמנגנון התמודדות מרכזי. ההתעסקות במין הופכת להיות עיסוק מרכזי ומשכך. התכנון, החשיבה על הנושא וחיפוש ההזדמנות הופכת לחלק משגרת החיים של המכור. העיסוק במין הופך להיות צורך חיוני והישרדותי בחווייתו של המכור. הפורקן המיני גורם לשחרור המתח שנצבר.

פורקן מיני יכול להתבטא במספר דרכים כמו: אוננות כפייתית, חשיפה עצמית, התחלה של רומן חדש ועוד.

7. הגברת רמת הפעילות המינית וזאת היות ורמת הפעילות המינית הבסיסית לרוב אינה מספקת ככל שעובר הזמן. על מנת להשיג את ההקלה הרגשית ולקבל את אותו אפקט, המכור זקוק לפעילות מוגברת וכך התנהגותו נהית אובססיבית ומתמשכת יותר.
8. שינויים קיצוניים במצב הרוח סביב הפעילות המינית שבאה לידי ביטוי בריחוק מהקרובים לו בגלל תחושות כמו בושה או פחד שעולים בעקבות ההתנהגות המינית הקיצונית. ככל שההתנהגות מתמשכת יותר כך התחושות נעשות קשות יותר. קרנס (Carnes, 1998) טוען שבשל השתיקה המאפיינת את הנושא, המכור למין סבור שהוא היחיד במצבו. התרבות שאנו חיים בה מתכחשת לבעיה או מקלה ראש לגביה דבר המגביר עוד יותר את הרגשת הייאוש של המכור המודע לחומרת הבעיה.
9. השקעת משאבים וזמן בלתי סבירים סביב הניסיונות להשגת המין . כאמור כל התנהגותו של המכור למין היא סביב השגת הזמינות למין, כל שאר ההתנהגות הופכת להיות משנית. כמו כן העובדה כי המכור חי חיים "כפולים" פעמים רבות גם גוזלת ממנו משאבים יקרים אם בכיסוי על שקרים, פיצוי בן/בת הזוג הפגוע, גירעונות כספיים, התמודדות עם המחלות, וכו'.
10. הזנחה של קשרים משמעותיים, פעילות חברתית ותעסוקתית בשל ההתנהגות המינית המופרזת. כל תכנון ההתנהגות מכוון להשגת המין ובשל כך כל השאר נדחקים הצידה. קבלת ההחלטות של המכור למין משתבשת ומכוונת לאפשרויות להשגת המין בלבד. ככל שההתמכרות מחמירה, רוב האנרגיה של המכורים מושקעת במערכות יחסים שיש בהן פוטנציאל מיני. מערכות יחסים שבעבר הייתה להן משמעות, ננטשות. מערכות יחסים ארוכות טווח של מכורים הן לרוב סוערות ולא מוצלחות וההתנהגות ה"נורמטיבית" מתבטאת במערכות יחסים קצרות, ברמה האישית והמקצועית.

נמצא כי שני ממדים קשורים באופן ישיר להתמכרויות: מוחצנות ונוירוטיות. מוחצנות, היא הממד האישיותי, הנוגע לרמת התפקוד החברתי של הפרט, יכולתו ללמוד ולשמר נורמה ונטייתו לציית לנורמות ולגבולות החברתיים (Kafka, 1997). האדם המוחצן, נוטה להגיב מהר ובאימפולסיביות לגירויים, ללא עיבוד של הסיטואציה, ותגובתו עוצמתית ובולטת. בבחינת הידוע על ממד המוחצנות בהקשר להתמכרות למין, ניתן למצוא מחקרים אשר הצביעו על נטייה להתנהגות מינית מוחצנת פומבית, מנוגדת לנורמה, לעיתים מנוגדת לחוק ומסוכנת אצל חלק נכבד מהמכורים, תוך כדי הדגשת מיניותם (Kafka, 1997; ; Lloyd, Raymond & Colman, 2007).

ממד הנוירוטיות הינו הממד המשמעותי ביותר אשר מייצג את השפעת הסביבה על גרעין האישיות, ומתבטא בתכונות של חרדה, דיכאון, רגשות אשם, דימוי עצמי נמוך, דריכות, מתח, בושה ודכדוך. מחקרים שנעשו בתחום ההתמכרות למין, מצאו תכונות אלה בקרב המכורים (Guigliamo, 2006). תחושות האשמה והבושה נמצאו בולטות במיוחד אצל המכורים למין הן לאור העיסוק במין, ובעיקר לאור ההעדפה של המכורים לעסוק בו על פני מחויבויותיהם הקודמות. רגשות האשם יכולים לגרום לירידה בהערכה העצמית ולהוביל לכך שהמכורים יתפסו עצמם כלא ראויים לאהבת בן זוגם (Gilliland & South, 2011). כאשר יש גורם אשר מונע מהמכור להוציא את תכנוני פעולותיו המיניות אל הפועל, עלול זה לחוש מצוקה, חרדה וחוסר שקט או לחילופין לנהוג בתוקפנות (Coolman; 2003)

התמכרות למין אינה חייבת להפוך להיות עבריינות מין ומנגד, עבריינות מין אינה חייבת להתבסס על התמכרות למין, על אף שהיא מבוססת על התמכרות מינית לרוב. המשותף בין התמכרות למין לעבריינות מין היא שהיא עשויה להישען על עבר של פגיעה עצמית בעבור האדם. גם באשר למכורים למין וגם באשר לעברייני מין, נמצא כי הם עשויים היו לחוות התעללות נפשית, פיזית ומינית בילדות, מה שהוביל אותם להיות פגיעים להתמכרויות באופן כללי ולהתמכרות למין כמקרה פרטי. במחקרו של Carnes (1991), נמצא כי 39% מהגברים ו- 63% מהנשים שעברו התעלות מינית בילדותם, הפכו למכורים למין בעת היותם בוגרים ורבים מהם טענו כי העיסוק במין באופן כפייתי החל בסמוך לאירועי ההתעללות בהם. עוד נמצא במחקר כי בקרב מכורים למין, 97% מהם חוו התעללות נפשית, 81% התעללות מינית ו- 72% מהם חוו התעללות פיזית.

חוקרים אחרים בוחנים את ה"התכתבות" בין עבריינות למין והתמכרות למין דרך מספר אספקטים. ראשית, דרך ניצולו של האחר. רבות מהתנהגויותיהם של עבריינים מין מנצלות פגיעות של אחרים ומקרבנות אותם דרך פלישה לגבולות תוך שימוש בכוח או במרמה. שנית, דרך חוסר הדדיות. רבות מהאינטראקציה בין עבריין המין אל האחר כוללת חוסר שוויון ובידוד, ובדרך כלל לא תיווצר אינטימיות או קרבה רגשית. שלישית, דרך אובייקטיביזציה, זאת כאשר עבריין המין מתייחס לזולת כלא אנושיים והופך אותם לחפץ, כך קל יותר לנצל אובייקט מיני. רביעית, יתקיים חוסר סיפוק שכן ההתנהגויות ישאירו את העבריין בתוך ייאוש ועדיין משתוקק לעוד. חמישית, תתגבר הבושה שכן ההתנהגויות יוצרות בושה וסודיות, שהם מרכיבי מפתח בהתמכרות, כך תחושת העצמי ותדלדל והוא יתקשה להציב גבולות לעצמו. שישית, בבסיס ההתנהגות יימצא הפחד שכן ההתנהגויות המסוכנות יוצרות פחד התרגשות ועוררות הקשורות למידת הפחד הקיים בתוך החוויה וההתנהגות (Schneider & Schneider, 1996).

בהקשר לכך קרנס (Cranes, 199) טוען כי , ההבדל בין התמכרות למין לבין עבריינות מין, היא במידה בה הסביבה נפגעת מההתמכרות וההתנהגות המינית. בהתאם למחקריו, העלה הוא אחד עשר טיפוסים של מכורים למין, אשר בגרסאות שונות, עשויים להצביע על הקשר בין התמכרות למין לעבריינות מין. המשותף לכלל הטיפוסים היא חוסר היכולת להפסיק עם ההתנהגות המינית על אף הידיעה שעליהם להפסיק וכי ההתנהגות ותוצריה נחשבים לפסולים. להלן פירוט לגבי אחד עשר הטיפוסים:

1. <u>המפנטז על מין</u>: דמות בעלת חשיבה קבועה ואובססיבית על סיטואציות מיניות. במקרים הקיצוניים האדם מזניח את מחויבויותיו למען חיי הפנטזיה ומבלה רוב הזמן בהכנה לקראת סיטואציה מינית. מכורים אלו נמצאים לרוב בתוך עולמם הפנימי ולכן מהבחינה הסביבתית הם נתפסים כבלתי מזיקים אך מנגד, הם חווים את האובדן שמאפיין את כל המכורים: אינטימיות, יצרנות וזמן. הללו סובלים מבושה, כאב ונוטלים סיכונים פיזיים. טיפוסים אלו לרוב היו קורבנות של ניצול מיני מוסווה, כזה שאינו כולל מגע אך מתקיים בתוך סביבה עם אווירה מינית.

2. <u>המאמץ תפקיד מיני פתייני</u>: טיפוס זה מנהל מספר מערכות יחסים בו זמנית, מתנהג באופן מפתה על ידי התנהגות פתיינית, שומר על סדר יום פתוח ונמנע מהתחייבויות, וזאת בכדי להשאיר זמן למין. הפתיין משתמש במיניות בכדי לחוש טוב יותר עם העצמי שלו תוך כדי ניסיון לשלוט באחר.

3. <u>המחפש אנונימיות</u>: מכור המחפש מין מזדמן וחד פעמי לרוב. המאפיין המרכזי של מכור זה הוא הריגוש בחוויה האנונימית ולא אחת קיימת סכנה ממחלות מין ואלימות, אך הריגוש ובעיקר הסכנה דוחפים את המכור להמשיך ולחפש את האנונימיות. בדמות הנוכחית, מתבטלת לגמרי החשיבה לגבי הקשר הרגשי.

4. המשלם בעבור מין: דמות המזמן לעצמו חוויות מיניות תחת יחסי לקוח ושירות, הוא נוטה לשלם על שיחות מין, לצרוך שירותי מין, לפרסם מודעות בעיתונים ועוד. המין הוא מיידי ותחום בגבולות ברורים ואין בו סיכון רגשי. המיידיות והאנונימיות מאפיינים את הדמות הנוכחית.

5. הסוחר במין: דמות המצלמת ומתעדת אקטים מיניים. אין לדמות בעיה עם חשיפה עצמית מול קהל, יעסוק ביחסי תן וקח סביב הצרכים של האחר לעומת צרכיו המיניים. הדמות הנוכחית מעורה ומעורבת בתעשיית המין ואף יכולה לשדל אחרים לקחת חלק בכך.

6. המציצן: דמות המשתמשת בחומרים פורנוגרפיים וכזו האוגרת אותם, מרבה להשתמש באביזרים מחנויות מין ומגיע למופעי מין. יכול להציץ לבית האחרים, מעניק מבטים מיניים על אנשים במקומות ציבוריים תוך חוסר התחשבות במבוכה ואו הנעימות של אותם אנשים. התשוקה הופכת לחולי וההתנהגויות של המכור למין הופכת לפורצת גבולות של אחרים.

7. האקסהיביציוניסט: דמות הנוהגת ליהנות מחשיפה עצמית במקומות ציבוריים, לבוש המבטא מיניות בוטה, נודיזם ועוד. הדמות כאבטיפוס היא האיש במעיל הגשם אשר חושף עצמו. הריגוש המיני מתבטא בקרב דמות זו באמצעות ביצוע דבר אסור או משוכן.

8. הפולשני: דמות אשר מציעה מין באופן מגונה, נוגע באחר ללא רשות, בעל מוחצנות מינית בוטה בהומור או בשפה, משתמש בעמדת כוח בכדי לנצל או להיות מיני כלפי האחר, לרבות כפייה מינית אף מול בן הזוג. הדמות הנוכחית עשויה להתנהג באופן הבא גם ללא שימת הלב של הקורבן, לעיתים הדבר יכול להיות מעודן עד שהקורבן לא ישים לב כלל וכך נמנעת הדמות מתגובה. דוגמאות לכך הן נגיעות במקרה, התחככות, שימוש בשפה מינית בוטה, נגיעות במסגרת טיפול או עבודה מקצועית. הצורה הפולשנית ביותר של דמות זו היא אונס מכל הסוגים.

9. המכאיב: דמות המקבלת נזק פיזי או כאב במהלך פעילות מינית לשם הגברת העונג או כזו המעניקה את הכאב לבן הזוג גם כן למען הגברת העונג האישי. נוטה למשחקי קורבן בתוך הפעילות המינית ונוטה להשתמש באביזרי מין בכדי להגביר את ההנאה המינית.

10. האובייקט: דמות אשר נוטה לקדש את מקומו של החפץ בהנאה המינית, לרוב מדובר באוננות באמצעות חפץ, לבישת בגדים של בני המין השני, פעילות מינית עם בעלי חיים, פטישיזם.

11. הפדופיל: דמות אשר עיקר העונג המיני מתרכז בילדים ובקטינים, דבר המתבטא בשיתוף ילדים במידע מיני בלתי הולם, חשיפה של ילדים לפעילות מינית, כפייה מינית עם קטין וצפייה בפורנוגרפיה של ילדים.

כאשר האדם מתנהג או מבטא את התנהגותו המינית באופן שאינו מותאמת לנורמה החברתית ולקודים המיניים התרבותיים בחברה בה הוא מתקיים ומשתמש למעשה בהתנהגות התואמת את אחד מהדפוסים שלהלן, אין בכך בכדי לטעון כי האדם הינו מכור למין אך במידה והאדם מציג חוסר שליטה על התנהגויות אלו, מדובר בהתמכרות למין שכן המכור אינו יכול בלי התנהגות זו, ללא קשר למידת הנזק שהוא גורם לעצמו. במצב מאין זה, חוסר השליטה, האובססיביות, חוסר האונים ושימוש במין כאמצעי להקלה על חרדה ועקה, כל אלו מצביעים על קיומה של ההתמכרות למין. בנוסף, כאשר האדם גורם לנזק לאחר ולסביבה, יחד עם דפוסים אלו של התמכרות למין, משמע שמדובר בעבריינות מין (Carnes, 1992). רוב המכורים ועבריינ המין אינם מזדהים עם דפוס התנהגות אחד אלא מקיימים מספר דפוסים בו זמנית.

ג. קשר בין אישי ומשמעות בחיים בקרב עבריינים מין

המושג משמעות בחיים הנו מושג שההתייחסות אליו היא סובייקטיבית. מדובר בתמהיל אישי וייחודי של מושגים כמו: אושר, מימוש עצמי, סבל, הנאה, אמת, פחד, ערך, פרשנות, זהות ועוד, שהאדם מבנה לתוך חייו, ומתוך ההבניה הזו מעניק לחייו משמעות אישית (מרי, 1990). הכותבת מוסיפה כי משמעות החיים נוצרת משילובם של שלושה מקורות: השקפת עולם, מסלול חיים רצוי ודימוי עצמי חיובי.

ל"מציאת" משמעות בחיים יש תפקיד משמעותי וחיובי בהתמודדות עם מצבי לחץ יומיומיים כמו גם במצבי לחץ קיצוניים. הספרות המחקרית מראה כי קיום משמעות בחיים הנה תנאי לשמירה על בריאות נפשית, ליכולת התמודדות להגנה מפני משברים וקשיים, ולקיום אורח חיים מספק (פאברי, 1983; Elkind, 1989; אלון, 2013) בלעדיה נוצר "תסכול קיומי" המלווה בתחושת "ריק קיומי" אשר מהווה קרקע נוחה להתפתחות פתולוגיות שונות, לרבות שימוש בסמים (נדיב, 2007; כץ 1986; לוקאס, 1995).

Tedeschi & Calhoun, 1996 דיברו על מודל "הבנייה מחדש" של המציאות והתמודדות עם טראומה בעזרת הקניית משמעות. ע"פ תפיסתם מערכת האמונות של הפרט נבנית ע"י תהליכים קוגניטיביים וחברתיים בתגובה לאירועים שליליים, וע"י כך הוא "משיג" רמה גבוהה יותר של משמעות אף מעבר לזו שהייתה לו טרם התרחשותם של האירועים הללו. לטענתם משמעות בחיים תפקידה להבנות את תפיסת העולם של הפרט לאור מצוקה נפשית. במצב בו הפרט נפגע ע"י אירוע טראומתי או כאשר או חש מאוים, תחושת משמעות יכולה לסייע להבנות מחדש את תפיסת העולם שלו ובכך להקל את ההתמודדות הנפשית אל מול תחושות החרדה שאיומים אלו מעוררים וע"י כך תחושת המשמעות משיבה לפרט את תחושת הביטחון בעולם ומסייעת לו לתפקד בצורה מסתגלת יותר לאורך זמן.

קלינגר (Klinger, 1977) מקשר בין יחסים בין אישיים למשמעות בחיים. לדבריו משמעות בחיים "נוצרת" ע"י מעורבות רגשית ביחסים בין אישיים ופעילויות בעלות ערך רגשי.

באומייסטר ולירי (Baumeister, & Leary, 1995) קישרו בין צורך ההשתייכות להשגת המשמעות. לטענתם הצורך בהשתייכות הנו מניע אנושי ראשוני וחיוני לקיום קשרים חברתיים בעלי משמעות, הן בפן הזוגי והן בפן החברתי. כמו כן, טענתם היא כי יצירת קשרים חדשים יוצרת תחושה של התמלאות ואילו מימוש הצורך בהשתייכות דורש יצירת קשר לעתים קרובות.

הצורך בהשתייכות הנו בין היתר פועל יוצא של סך הקשרים והתמיכה החברתית שיש לאדם. מחקרים הראו כי עבריינים מין שנחשפו בעברם לחוויות שליליות יותר ונעדרו גורמי תמיכה החלו לבצע מגוון עבירות מיניות ולא מיניות בגיל מוקדם יותר. מאידך, עבריינים מין שנחשפו לצד החוויות השליליות גם לחוויות חיוביות, בדמות אדם או מסגרת תומכת (בני משפחה, לימודים/בית ספר, דת) התנהגותם העבריינית המינית החלה בגיל מאוחר יותר, הייתה חמורה פחות וניהלו אורח חיים נורמטיבי יותר בבגרותם. ממצא זה תומך בגישה של יכולת הסתגלות (Frasser, 1997; Coatsworth & Masten, 1998 בתוך: אלישע ושות' 2011) שלפיה גורמי הגנה משמעותיים בחייו של פרט הנמצא בסיכון עשויים למתן ואף למנוע את הידרדרותו לסטייה או לעבריינות. יתר על כן, ממצא זה מלמד על החשיבות של התמיכה החברתית בסיוע להתמודדות עם מצבי סיכון שונים והתגברות עליהם (Ronel & Elisha, 2010 בתוך: אלישע ושות' 2011).

ממצאים אלו "מתכתבים" עם מחקרים בקרב עבריינים מין שהשתתפו בתוכניות טיפול של "מניעת הישנות (Relapse prevention) שמלמדות את העבריינים כיצד להימנע ממקרים נוספים של תקיפה מינית. תוצאות המחקרים הראו כי נקודת ההתחלה בתהליך השיקום בקרב עבריינים מין קשורה למנגנוני תמיכה

פורמאליים ובלתי פורמאליים משמעותיים אשר ביטאו את הקבלה החברתית בקרב עבריינים מין. אלה הם בעיקר בת-זוג, הורים, ילדים, מסגרת דתית/רוחנית, טיפול או מטפלים ,אשר מאמינים, מעודדים ומאפשרים להם לעשות את השינוי ואף להתחיל לקבל את זהותם החדשה ,המשוקמת הנחשבת חיונית לעבריינים המבקשים להשתקם (Maruna & Harris ,2006 בתוך: אלישע ושות' 2011). נמצא באופן כללי כי עבריינים מין שהשתתפו בתוכניות מסוג זה ונהנו גם מתמיכה חברתית (פורמאלית ובלתי פורמאלית) היו בעלי סיכוי נמוך יותר לבצע פשיעה נוספת בתחום (Barbaree, Seto, Langton & Peacock , 2001).

מחקרים הראו כי קשרים בין אישיים מהווים מקור משמעותי לתמיכה ולסיוע ובייחוד בעבור אנשים המתמודדים עם התמכרויות (Frasser, 1997; Coatsworth & Masten, 1998 , בתוך: אלישע ושות' 2011). מנגד, האדם המכור למין מהווה דמות בודדה יחסית אשר בהתנהלותה, עשויה לחזק את אלמנט הבדידות לאור מצבי ההסתרה והחיים הכפולים (Carnes, 2001). כפי שצוין עיקר זמנו של המכור למין הוא בתכנון המפגש הבא, הוא נזכר במפגשים קודמים ומפנטז על כך, לשם כך מקדיש הוא שעות רבות כל יום בצ'טים או בגלישה באתרים פורנוגראפיים (Schneider & Schneider, 1996). בנוסף, בעקבות מצבי ההסתרה והחיים הכפולים, ולאור השעות הרבות שהוא שקוע בהתמכרותו, האדם המכור מזניח באופן שיטתי גם את קשריו הקרובים עם בני משפחתו, בן או בת הזוג והילדים. בהתאם לממצאים אלו, מצבם החברתי והקשרים האישיים שלהם נפגעים ככל שהמכור למין מתנהל באופן אובססיבי יותר ובכך הופך הוא לבודד. בהתאם לנאמר מכבר, אלו רשתות התמיכה והייעוץ המרכזיים בעבורו, ולאור זאת, ניתן להבין כי הסלמה והרעה במצבו בנקודה זו עשויה להתקיים בעקבות כך (Schneider & Schneider, 1994).

מחקרים אלה עולים בקנה אחד עם מודל "השערת בלימת הלחץ" (Stress buffering hypothesis) לפיו אנשים בעלי תמיכה חברתית חזקה יכולים להתמודד טוב יותר עם שינויי חיים לעומת אנשים ללא תמיכה חברתית אשר פגיעים יותר לשינויי חיים בלתי רצוניים (Antonovsk, 1979 Thoita, 1982; Cassel, 1976;בתוך: חן, 2001) כמו גם תיאוריות דחק המדגישות את חשיבות תמיכה חברתית הן במישור הפורמאלי והן במישור הבלתי פורמלי כמקור לסיוע בהפחתת לחצים מתמשכים (Florian & Findler, 2001 בתוך: פינדלר, 2009).

לתמיכה חברתית מעלות רבות. במישור הרגשי הספרות מראה כי תמיכה חברתית יכולה לסיוע בהפחתת רגשות שליליים, חרדה, דיכאון, זאת לצד הענקת תחושת בטחון, העלאת הערכה עצמית ותחושת שייכות וקבלה (Sarson, Sarso, & Pierce, 1990; Thomson, Lutz & Lakey, 1999 בתוך: חן, 2001). במישור הקוגניטיבי תמיכה חברתית מסייעת לתפיסת אירועים שליליים כפחות קשים, מה שמקל על ההתמודדות עם אותם אירועים. מחקרים הראו, כי היכולת להתמודד עם תביעות החיים היה הגורם העיקרי, ששמר על פיכחותם של כשבעים אחוזים מבין אלכוהוליסטים שהחלימו (Nordstorm & Berglund, 1990 בתוך: חן, 2001). בנוסף, נמצא שתמיכה חברתית מפחיתה את הצורך של שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים, מחזקת את ההימנעות משימוש בסמים, ואף מהווה גורם בולם ואסטרטגיה למניעת מעידה וחזרה לשימוש בסמים (Bishop, Rumpt, Weinrich & Hardin, 1997 Hapke, Meyer, & John, 2000 בתוך: חן, 2001).

אינטימיות הינה חוויה אשר מתרחש בין שני אנשים או יותר, בה מתקיימים יחסי קרבה אנושיים המתבססים על אמון, פתיחות ובמקרים רבים כאשר מדובר על אינטימיות זוגית, גם מגע מיני (פרלוב, 2010). מדובר בתהליך אינטרא-פסיכי ובין אישי, תהליך דינאמי בו לומדים השותפים ליחסים האחד על השני (Reis & Shaver, 1998). האינטימיות נחשבת לאחת מאבני היסוד של יחסים בין אישיים מהסוג הרומנטי ומהווים

תשתית ליחסים בריאים בין גבר לאישה. יכולתו של האדם לאינטימיות ומיניות בבגרות מוסברת באמצעות מעקב אחר הקשר הארוטי והאינטימי הראשוני של התינוק עם המטפל העיקרי (Reis & Shaver, 1998). ניכר כי עשויים להתקיים קשיים בפיתוח יחסים אינטימיים באדם כאשר הוא מתמודד עם פתולוגיות אישיות כגון הפחד מהתמזגות עם האובייקט, הפחד מאובדן האובייקט, חרדות פרנואידיות-סכיזואידיות וקיומם של קונפליקטים מיניים אדיפליים (פרלוב, 2010).

לגבי זה האחרון, ניכר כי לחרדות אדיפליות עשויה להיות השפעה משמעותית מאוד על היכולת ליצור אינטימיות. כאשר קיים בקרב האדם התעסקות רבה באיסורים אדיפליים, הללו מגדילים באופן משמעותי את התסביך האדיפלי הלא פתור ומובילים לחוסר יציבות בזהות האישית אשר מובילה להתעטפות באוטונומיה הגנתית, כזו המרחיקה אינטימיות המתקיימת לטווח ארוך. בכל הנוגע לבעלי בעיות בתחום המיני וההתמכרות בתחום המיני, ניכר כי עצם אי הפתרון לתסביך אדיפלי שמקורו לעיתים קרובות ביחסים שאינם פתורים ובפתולוגיות ביחסים המוקדמים, מובילים להתמודדות עם דחפים מיניים אשר אינם מאפשרים קשר אינטימי לטווח ארוך (פרלוב, 2010). דברים אלו עולים בקנה אחד עם המודל האפי-גנטי שהציע אריקסון (1968 בתוך: פישמן, 2000) .ע"פ המודל, לאחר שהושגה זהות האני עולה הצורך ביצירת אינטימיות, כאשר פתרון שלילי של הקונפליקט בין אינטימיות לבין בדידות משמעו תחושת בדידות, זרות רגשית וריחוק פיזי. הבוגר הצעיר (בדומה למכור למין) ייסוג מקשר בינאישי וייזום מפגשים ארעיים "נטולי" מרכיב האינטימיות. הקושי ביצירת זהות מגובשת עלול כפי שצוין ליצור קשר גם בהשגת אינטימיות, זאת בדומה למתרחש בקרב עבריין המין האקסקלוסיבי (מקובע) אשר מתאפיין כאמור בהתפתחות פסיכו-סוציאלית אשר אינו תואמת את גילו והתנהגותו הסוטה ומושא משיכתו הם לקטינים, התנהגות אשר החלה עוד בהיותם מתבגרים (Simon, Sales, Kaszniak, & Kahn, 1992; Maletzky, 1993; Webb, Craissati, & Keen, 2007).

מחקרים בתחום הראו כי היעדר אינטימיות עם בת זוג או קונפליקטים בתוך מערכת יחסים אינטימית של העבריין עם בת זוג מעלה את הסיכון לרצידיביזם מיני, כלומר פשיעה חוזרת הקשורה לעבריינות מין (Hanson & Bussiere, 2003 ; Hanson, Morton, & Harris, 1998).

השימוש בחומר ממכר יכול לשמש גם כדרך להתגבר על בדידות הנובעת מקושי ביצירת קשרים חברתיים וזוגיים וקושי ביצירת אינטימיות. הסם או האלכוהול משמשים כדרך למלא את הריק הנוצר בבדידות ע"י "אלחוש" החרדה הקשורה לקרבה הפיזית ובכך עוזרים למשתמש להתגבר עליה (Evans & Schaefer, 1987).

ד. שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בקרב עבריינים מין

השימוש בחומרים מסוכנים כגון חומרים פסיכו-אקטיביים ואלכוהול גם נחקר באופן ייחודי לעבריינים מין, דרך מספר תיאוריות וגישות. חלק מהמחקרים עוסקים בשכיחות השימוש בקרב עבריינים מין לפני התקיפה ויש כאלו שבוחנים זאת במהלך התקיפה עצמה. חלק אחר בודק את הקשר שבין עבריינות מין לבין שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים באמצעות בחינת המנגנון שיכול להסביר את השימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בשילוב עם עבריינות מין (Testa, 2002).

אחד ההסברים לקשר שבין שימוש בחומרים מסוכנים ועבריינות מין הציעו החוקרים Seto & Barbaee (1995). הם הציעו מודל שמתאר כיצד אותם עבריינים מאבדים את העכבות ההתנהגותיות שלהם

ואינם מסוגלים לתפקד בצורה אדפטיבית בחברה. לפי המודל אלכוהול מוביל לירידה בעכבות התנהגותיות בשל שלוש סיבות הכוללות:

1. שינוי התנהגותי – השימוש באלכוהול גורם להפחת חרדה שבתורה גורמת לירידה בעכבות, וע"י כך ההתנהגות הופכת למשוחררת יותר.
2. שינוי קוגניטיבי – שמגיע בעקבות שינויים בתפיסת הנורמות החברתיות בעקבות שתיית אלכוהול. כלומר אנשים ששותים אלכוהול יכולים להרגיש כי הנורמות בסיטואציה שנוצרה הן יותר "רופפות" ופחות "נוקשות" מה שמאפשר להם להתנהג באופן שאינו מקובל.
3. ההשפעה הפרמקולוגית של האלכוהול הוא גורם מתערב ומעכב בהבנה של התנהגות ורמזים לגבי התנהגות מסוימת, כמו למשל סירוב של אישה. כלומר קיימת השפעה המפריעה בפירוש התנהגות חברתית.

בהמשך לכך המודל מדגיש את החשיבות הרבה שיש בזיהוי שימוש באלכוהול כבעיה חמורה מאוד בקרב עבריינים מין, ומתייחס לשימוש באלכוהול כגורם סיכון משמעותי מאוד. יתרה מזאת חוקרים הראו כי במצבי לחץ, תחת השפעת אלכוהול או במצבים קיצוניים אחרים, עבריין המין שפגיעותיו לרוב מכוונות למבוגרים, בנסיבות מסוימות אותו עבריין רואה בילד אובייקט מיני (טילמן, 1995; Barbaree & Sato, 1997 בתוך: שחורי ובן דוד, 2008). בהקשר לדברים אלו נמצא כי בקרב פדופילים קיים שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בכדי להסיר עכבות לצורך התקיפה המינית (Harvey & Dauns, 2001 בתוך: עציוני וקלצקי, 2011).

במחקר של Kraanen & Emmelkamp (2011), סקרו החוקרים 42 מאמרים אשר עסקו בקשר שבין שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים לרבות אלכוהול בקרב עבריינים מין. בדיקת השימוש באלכוהול וחומרים פסיכו-אקטיביים אינה פשוטה ולא תמיד המדידה היא אחידה ויכולה להיעשות במספר דרכים. חלק מאותם 42 מחקרים מדדו שימוש באלכוהול ובחומרים פסיכו-אקטיביים על בסיס רטרוספקטיבי, כלומר בחינה בדיעבד את התנהגותם של אנשים שביצעו פשע מיני. במחקרים אלו נבחנו קבוצות שונות של עבריינים מין, למשל אנסים (Rada, 1975), עבריינים שמוגדים כסדיסטיים מיניים (Gratzer and Bradford, 1995), עבריינים מין שהתעללו בילדים (Tzeng, Robinson & Karlson, 1999), נשים שהורשעו בתקיפה מינית (Kubik, Hecker & Righthand, 2002) וכדומה. מחקרים אלו דיווחו על שימוש באלכוהול ובחומרים פסיכו-אקטיביים בקרב אוכלוסייה זו תקופות ממושכות, בשיעורים שנעו בין 23%-56.7% (Carlstedt, Innala, Brimse, & Söderström Anckarsäter, 2005; Tzeng, Robinson, & Karlson, 1999; Rojas & Gretton, 2007). במחקר אשר בחן שימוש בסמים ואלכוהול בקרב עבריינים מין שביצעו רצח כחלק מהתקיפה המינית נמצאו שיעורי שימוש בסמים ואלכוהול באופן ממושך שאינו אפיזודי, בשכיחות גבוה יותר שעמדה על כ-50% (Habermann, Berner, & Briken Hill, 2007).

סוג שני של המחקרים עשה שימוש באיתור וזיהוי מראש של אוכלוסיות שמשתמשות באלכוהול באמצעות מספר כלים, כמו למשל מבחן מיון של מישיגן לאיתור אלכוהוליזם, Michigan Alcoholism Screening Test (MAST). כלי האיבחון זה חשף שכיחות שנעה בין 15.8%-80% של שימוש באלכוהול (Kraanen & Emmelkamp, 2011).

הסוג השלישי של המחקרים נערך באמצעות שימוש בראיון חצי מובנה כדי לגלות ולאתר שימוש בסמים ובאלכוהול בקרב עבריינים מין. גם באמצעות שימוש בסוג זה של בדיקה נמצאו שכיחויות גבוהות מאוד של שימוש בסמים ובאלכוהול בקרב עבריינים מין. בחלקם שכיחות השימוש עמדה על כמעט 100% מכלל הנבדקים.

ניתן לראות כי בקרב עבריינים מין ישנו שימוש מוגבר מאוד של שימוש באלכוהול וחומרים פסיכו-אקטיביים בהשוואה לשכיחות השימוש בכלל האוכלוסייה. באופן כולל מבחינת רוב המחקרים עולה כי מעל למחצית האוכלוסייה הוגדרה כעושה שימוש ממושך וארוך באלכוהול ובחומרים פסיכו-אקטיביים. מחקרים נוספים ניסו לבחון האם קיימים הבדלים בשכיחות השימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים כתלות בסוג העבירה (למשל אונס, התעללות בילדים וכדומה) אולם בשלב זה לא קיימות מסקנות, בעיקר עקב העובדה כי המחקרים עושים שימוש בשיטות מאוד שונות ולכן לא תמיד ניתן להשוות בין תוצאות המחקרים השונות (Kraanen & Emmelkamp, 2011).

באופן כללי נמצא כי אירועי אלימות, בעיקר קשים מערבים שימוש בסמים. חוקרים הראו כי השימוש בסמים היה האבחנה הרווחת ביותר בקרב אנשים אלימים. באותו מחקר נמצא שאנשים שאובחנו כצרכני סמים הם אלימים פי 16 יותר מאשר אנשים שלא אובחנו כצרכני סמים. אנשים שאובחנו כאלכוהוליסטים נמצאו אלימים פי 12 יותר בהשוואה לאנשים שלא אובחנו כאלכוהוליסטים (Swanson, Holzer, Ganju, & Tsutomu, 1990).

מסקירת הספרות עולה כי לקשר בין אישי הנמדד בין היתר ע"י תמיכה חברתית קיים השפעה רחבה על היחיד בחיזוק גורמי ההגנה והחוסן האישיים. תמיכה חברתית הן ע"י הגרעין הקרוב, קרי המשפחה והן ע"י הקהילה בה מתגורר האדם הנן בעלות ערך מוסף גבוה ומשמעותי לקיום חיים תקינים.

גורם האינטימיות כפי שציינו הנו משתנה בעל מרכיב התפתחותי, וקשור בעיקר להתפתחות תקינה בתקופת הילדות המוקדמת. רכיב זה חיוני להתבגרות והתפתחות האדם ונדבך נוסף במכלול הגורמים ליצירת קשרים חברתיים חיובים ובעלי משמעות.

המשתנה האחרון גורם המשמעות בחיים, הנו משתנה מסועף ומורכב. תיאוריות רבות ותיאורטקנים רבים מדגישים כי תחושות מימוש וסיפוק, והרגשת של משמעות בחיים מגיעים לרוב לאחר ביסוס שלבים התפתחותיים קודמים.

מטרת המחקר הנוכחי היא לבדוק את שלושת המשתנים: משמעות בחיים, תמיכה חברתית, ואינטימיות בקרב עבריינים מין משוחררים ולהשוות את רמתם בתלות השימוש בסמים בקרב עבריינים מין, והיפר-סקסואלים משוחררים.

השערת המחקר הראשונה היא כי בקרב עבריינים מין משוחררים המשתמשים בסמים תמצא רמה נמוכה יותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימית בהשוואה לרמת משתנים אלה (כל אחד בהתאמה) בקרב עבריינים מין משוחררים שאינם משתמשים בסמים.

השערת המחקר השנייה היא כי בקרב עבריינים מין שהנם היפר-סקסואלים תמצא רמה נמוכה יותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימית בהשוואה לרמת משתנים אלה (כל אחד בהתאמה) בקרב עבריינים מין משוחררים שאינם היפר-סקסאולים.

השערת המחקר השלישית היא כי תמצא אינטראקציה בין שימוש בסמים להיפר-סקסואליות, כך שרמה הגבוהה ביותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות תמצא בקרב עבריינים מין, שאינם היפר-סקסואלים ושאינם משתמשים בסמים.

עבודה לדוגמא

מתודולוגיה

משתתפי המחקר

במחקר הנוכחי השתתפו 22 משתתפים סך הכול. כלל משתתפי המחקר הינם עבריינים מין אשר הורשעו בעברם על פי ומטופלים במסגרות טיפול קבוצתיות אשר מועברות על ידי הרשות לשיקום האסיר. רוב משתתפי המחקר הינם בעלי מוצא ישראלי (68.2%), רווקים (54.5%) וחילונים (71.4%). הגיל הממוצע הוא 34.59 וסטיית התקן היא 9.63. המשתתף הצעיר היה בגיל 21 והבוגר בן 56. ממוצע מספר ילדים ביולוגיים של משתתפי המחקר הממוצע הוא 1.43 וסטיית התקן היא 0.51. הטווח נע בין ילד אחד ל- 2 ילדים. ההשכלה הממוצעת היא 7.86 שנים וסטיית התקן היא 3.49. הטווח נע בין 4 ל- 18 שנות השכלה. רוב משתתפי המחקר טופלו בעבריינות מין בעבר (72.2%) ואצל מרביתם קורבן העבירה האחרון הוא קטין מתחת לגיל 16 (68.4%). משך המאסר האחרון הממוצע הוא 7.78 שנים וסטיית התקן היא 2.45. הטווח נע בין 3 ל- 11.4 שנים. טבלה 1 מציגה את נתוניהם הדמוגרפיים של משתתפי המחקר.

טבלה 1: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המדגם (N=22)

משתנה	מספר נבדקים	אחוזים	ממוצע (±סטיית תקן)	מינימום	מקסימום
מוצא					
ישראל	15	68.2%			
אסיה	2	9.1%			
אירופה	2	9.1%			
אחר	3	13.6%			
מצב משפחתי					
רווק	12	54.5%			
נשוי	5	22.7%			
גרוש	4	18.2%			
אלמן	1	4.5%			
רמת דתיות					
חילוני	15	71.4%			
מסורתי	5	23.8%			
אתאיסט	1	4.8%			
גיל (שנים)			34.59 (±9.63)	21	56
מספר ילדים ביולוגים			1.43 (±0.51)	1	2
השכלה (שנים)			7.86 (±3.49)	4	18
מספר מאסרים			1.91 (±0.97)	1	4
טיפול עבריינות מין בעבר					
כן	13	72.2%			
לא	5	27.8%			
משך מאסר אחרון (שנים)			7.78 (±2.45)	3	11.4
אפיון קורבן עבירה אחרונה					
פגיעה בבוגר	2	10.5%			
קטין מתחת לגיל 16	13	68.4%			
גם וגם	4	21.1%			

כלי מדידה

משתתפי המחקר הנוכחי מילאו שאלון הסכמה להשתתפות במחקר (ראה נספח א': שאלון הסכמה להשתתפות במחקר) ושאלון פרטים דמוגרפיים (ראה נספח ב': שאלון פרטים דמוגרפיים) טרם מילוי כלל השאלונים ולאחריו מילאו 5 שאלונים סך הכול. להלן פירוט כלי המחקר:

שאלון היפר סקסואליות- שאלון שמטרתו לבחון האם קיימת נטייה להיפר סקסואליות ומהי מידת הנטייה הנוכחית. בשאלון 4 שאלות. שאלה 1 בוחנת את כמות האורגזמות שחוו משתתפי המחקר בשבוע אופייני בשנה האחרונה. שאלה 2 בוחנת את רמת החשק המיני של הנבדק בסקאלה בין 0-100 (״0״- שום חשק מיני ועד ״100״- חשק מיני חזק מאוד), שאלה 3 בוחנת את כמות העיסוק בפנטזיות מיניות ואת ההתנהגות המינית ביום אופייני בשנה האחרונה. שאלה 4 בוחנת את כמות הצפייה בפורנוגרפיה ביום אופייני בשנה האחרונה (ראה נספח ג׳: שאלון היפר סקסואליות). לבחינת מהימנות כלי המדידה בוצע אלפא של קרונבאך שעמדה על a=0.71.

שאלון שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים- שאלון אשר מטרתו לבחון את כמות השימוש של משתתפי המחקר בחומרים פסיכו אקטיביים. השאלון נחלק לשניים. החלק הראשון כולל 26 שאלות המתייחסות למעורבות בשימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בשנה האחרונה. החלק השני מציין 12 סוגים של חומרים פסיכו-אקטיביים עליהם נדרש הנבדק לסמן האם השתמש בהם אי פעם (ראה נספח ד׳: שאלון שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים). לבחינת מהימנות כלי המדידה בוצע אלפא של קרונבאך שעמדה על a=0.88.

שאלון משמעות בחיים (MLQ- meaning in Life Questionnaire)- שאלון הכולל 10 שאלות (ראה נספח ה׳ – שאלון משמעות בחיים) שנועדו למדוד 2 ממדים של משמעות בחיים: נוכחות המשמעות (עד כמה המשיבים מרגישים שלחייהם קיימת משמעות) וחיפוש אחר משמעות (עד כמה המשיבים שואפים למצוא משמעות בחייהם). התשובות שעל המשתתפים לסמן נעות על סולם ליקרט בין 7 דרגות (״1״- לגמרי לא נכון ועד ״7״- נכון לגמרי). לבחינת מהימנות השאלון נבחן אלפא של קרונבאך ונמצא כי עבור המשתנה משמעות בחיים a=0.8 ובעבור חיפוש אחר משמעות בחיים a=0.91. לבחינת מהימנות השאלון נבחן אלפא של קרונבאך ונמצא כי עבור המשתנה משמעות בחיים a=0.8 ובעבור חיפוש אחר משמעות בחיים a=0.91.

שאלון תמיכה חברתית (Social Support MPSS)- שאלון שפותח במקור על ידי זימט ועמיתיו (Zimmet, Dahlem & Farleg, 1998) ותורגם לעברית ע״י סטטמן (1995). השאלון מטרתו לבחון את תפיסתו הסובייקטיבית של המשתתף לגבי מידת התמיכה החברתית העומדת לרשותו מתוך שלושה מקורות מרכזיים: התא המשפחתי, התא החברתי הרחב ואחרים משמעותיים בחייו. השאלון כולל 12 פריטים כאשר כל שאלה כוללת מקור תמיכה מסוים. פריטים 3, 4, 8, 11 קשורים לתמיכת המשפחה, פריטים 6, 7, 9, 12 קשורים לתמיכת החברים ופריטים 1, 2, 5, 10 קשורים לתמיכת האחרים המשמעותיים. התשובות ניתנות על סולם ליקרט הנע בין 7 דרגות (״1״- לגמרי לא נכון ועד ״7״- נכון לגמרי). עבור כל אחד ממדדי התמיכה חושב ציון ממוצע בכדי לעמוד על מהימנות השאלון ובהתאם חושב אלפא של קרונבאך לבחינת מהימנות השאלון שעמדה על a=0.98.

שאלון אינטימיות- שאלון הבוחן את רמת האינטימיות של משתתף המחקר כלפי בן זוג או חבר קרוב בהתאם לתפיסתו הסובייקטיבית. השאלון כולל 30 פריטים אשר נעים בסולם ליקרט ב- 7 דרגות (״1״- לא מתאר אותי כלל ועד ״7״- מתאר אותי מאוד). בבחינת מהימנות אלפא של קרונבאך לשאלון הנוכחי נמצאה רמת מהימנות a=0.94.

הליך המחקר

בתחילת תהליך בניית המחקר, בוצעה פנייה אל הרשות לשיקום האסיר, לקבלת הסכמתם לקיום המחקר במסגרת הארגון לרשות לשיקום האסיר. לאחר קבלת האישור הפורמאלי, בוצעה פנייה אישית ל- 40 משתתפים פוטנציאליים אשר עשויים היו להתאים למחקר הנוכחי. לאחר הפנייה האישית לכל משתתף פוטנציאלי, 22 משתתפים הביעו את הסכמתם הראשונית להשתתפות במחקר. תואמו יומיים בהם צוות המחקר הגיעו אל המרכז הטיפולי של הרשות לשיקום האסיר בכדי להעביר את השאלונים. צוות המחקר הבהיר כי ההשתתפות במחקר הינה אנונימית וכי הפרטים שיועלו בשאלונים השונים לא ייעשה בהם כל שימוש מלבד לצרכים מחקריים. כמו כן, צוין בפני משתתפי המחקר כי בכל שלב יוכלו לסיים את השתתפותם במחקר. משתתפי המחקר קיבלו את השאלונים בסדר הבא: שאלון הסכמה להשתתפות במחקר, שאלון פרטים דמוגרפיים, שאלון היפר-סקסואליות, שאלון שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים, שאלון משמעות בחיים, שאלון תמיכה חברתית ושאלון אינטימיות.

בגמר המחקר התקיימה שיחה קצרה על ידי צוות המחקר בו הועלו מטרות והשערות המחקר. צוות המחקר השאיר פרטים אישיים במידה ויהיו שאלות נוספות מצד משתתפי המחקר.

עבור לדוגמא

ממצאים

המחקר הנוכחי ניסה לבחון שלושה משתנים בקרב עבריינים מין משוחררים: משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות, זאת תוך השוואת רמתם בתלות בשימוש בסמים והיותם היפר סקסואליים. לבחינת מערך מחקרי זה בוצע מחקר כמותני שהעלה שלוש השערות מחקר. הפרק הנוכחי, יציג את הניתוח הכמותני הנדרש בכדי לבחון את שלושת השערות המחקר.

ראשית, נכיר בממצאים התיאוריים של משתני המחקר. טבלה 2 מציגה את ממצאים אלו.

טבלה 2: סטטיסטיקה תיאורית של משתני המחקר

משתנה	ממוצע (±סטיית תקן)	מינימום	מקסימום
משמעות בחיים	3.968 (±0.840)	2.50	5.90
תמיכה חברתית	4.008 (±1.031)	3.00	6.42
אינטימיות	4.539 (±0.795)	3.43	6.07
סמים	44.952 (±8.114)	30	52
היפר סקסואליות	50.952 (±15.461)	20	80

מטבלה 2 ניתן לראות כי עבור המשתנים משמעות בחיים, תמיכה חברתית, אינטימיות ושימוש בסמים הנדגמים נוטים להסכים עם ההיגדים. עבור המשתנה היפר סקסואליות הנדגמים חלוקים בדעתם.

השערת מחקר 1 העלתה כי בקרב עבריינים מין משוחררים המשתמשים בסמים יימצא קשר שלילי בין מעורבים בסמים לבין אינטימיות, תמיכה חברתית ומשמעות בחיים, כך שככל שרמת המעורבות בסמים תהיה גבוהה יותר כך רמת האינטימיות, התמיכה החברתית ומשמעות בחיים יהיו ברמה נמוכה בקרב עבריינים מין משוחררים. לבחינת ההשערה בוצע מבחן למתאם פירסון בין שימוש בסמים, אינטימיות, תמיכה חברתית ומשמעות בחיים. מן הממצאים עולה כי לא קיים קשר בין המשתנה מעורבות בסמים לבין משמעות בחיים ($r_p = 0.296$, $p>.05$). בין מעורבות בסמים לבין תמיכה חברתית ($r_p = -0.155$, $p>.05$) ובין מעורבות בסמים לבין אינטימיות ($r_p = 0.343$, $p>.05$). ההשערה לא אוששה. טבלה 3 מציגה את הקורלציה בין משתנים אלו בהתאם להשערת מחקר 1.

טבלה 3: קורלציה בין מעורבות בסמים לבין אינטימיות, תמיכה חברתית ומשמעות בחיים

	סמים	משמעות בחיים	תמיכה חברתית	אינטימיות
סמים	1	0.296	-0.155	0.343
משמעות בחיים		1	0.908**	0.337
תמיכה חברתית			1	0.400
אינטימיות				1

**p<.01 ,p>.05

השערת מחקר 2 העלתה כי בקרב עבריינים מין משוחררים יימצא קשר שלילי בין היפר סקסואליות לבין אינטימיות, תמיכה חברתית ומשמעות בחיים, כך שככל שרמת ההיפר סקסואליות תהיה גבוהה יותר כך רמת האינטימיות, התמיכה החברתית והמשמעות בחיים יהיו נמוכות יותר בקרב עבריינים מין משוחררים. לבחינת השערת המחקר בוצע מבחן למתאם פירסון בין היפר סקסואליות, משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות. מן הממצאים עולה כי לא קיים קשר בין המשתנה היפר סקסואליות לבין משמעות בחיים ($r_p = 0.126$,$p>.05$). בין היפר סקסואליות לבין תמיכה חברתית ($r_p = -0.101$,$p<.05$) ובין היפר סקסואליות לבין אינטימיות ($r_p = -0.132$,$p>.05$). ההשערה לא אוששה. טבלה 4 מציגה את הקורלציה בין היפר סקסואליות לאינטימיות, תמיכה חברתית ומשמעות בחיים.

טבלה 4: קורלציה בין היפר סקסואליות לבין אינטימיות, תמיכה חברתית ומשמעות בחיים

	היפר סקסואליות	משמעות בחיים	תמיכה חברתית	אינטימיות
היפר סקסואליות	1	0.126	-0.101	-0.132
משמעות בחיים		1	0.908**	0.337
תמיכה חברתית			1	0.400
אינטימיות				1

**p<.01 ,p>.05

השערת מחקר 3 העלתה כי יימצא קשר חיובי בין היפר סקסואליות לבין שימוש בסמים כך שככל שרמת ההיפר סקסואליות תהיה גבוהה יותר, כך רמת השימוש בסמים תהיה גבוהה יותר בקרב עבריינים מין משוחררים. לבחינת ההשערה בוצע מבחן מתאם פירסון לבחינת הקשר בין היפר סקסואליות לבין שימוש בסמים. מן הממצאים עולה כי לא קיים קשר בין המשתנים היפר סקסואליות ושימוש בסמים ($r_p = -0.211$,$p>.05$). ההשערה לא אוששה. טבלה 5 מציגה את הקורלציה בין היפר סקסואליות לבין שימוש בסמים.

טבלה 5: קורלציה בין היפר סקסואליות לבין שימוש בסמים

	היפר סקסואליות	סמים
היפר סקסואליות	1	-0.211
סמים		1

p>.05

לאור אי מציאת הבדלים מובהקים שהובילו להפרכת השערות המחקר, בוצע ניתוח סטטיסטי נוסף לבחינת ההבדלים האפשריים בין משתתפים היפר סקסואליים למשתתפים שאינם היפר סקסואליים בארבעה משתנים: שימוש בסמים, משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות. לבדיקה זו נערך מבחן t למדגמים בלתי תלויים כאשר המשתנים התלויים הם שימוש בסמים, משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות והמשתנה בלתי תלוי: נדגמים היפר סקסואליים מול נדגמים שאינם היפר סקסואליים.

לפי טבלה 6 אנו רואים שאין הבדל בין נדגמים היפר סקסואליים לנדגמים שאינם היפר סקסואליים בארבעת המשתנים. עבור המשתנה שימוש בסמים [$t(19)= 1.855$, $p>.05$]. ממוצע שימוש בסמים עבור נדגמים שאינם היפר סקסואליים ($M= 47.909$, $S.D.= 6.534$) היה דומה לממוצע שימוש בסמים עבור נדגמים היפר סקסואליים ($M= 41.700$, $S.D.= 8.744$). ההשערה לא אוששה. יש לציין כי רמת המובהקות במקרה זה היא ($p=0.079$). עבור המשתנה משמעות בחיים [$t(20)= -0.173$, $p>.05$] ממוצע משמעות בחיים עבור נדגמים שאינם היפר סקסואליים ($M= 3.936$, $S.D.= 0.864$) היה דומה לממוצע משמעות בחיים עבור נדגמים היפר סקסואליים ($M= 4.000$, $S.D.= 0.857$). ההשערה לא אוששה. עבור המשתנה תמיכה חברתית [$t(8)= -1.406$, $p>.05$] ממוצע תמיכה חברתית עבור נדגמים שאינם היפר סקסואליים ($M= 3.653$, $S.D.= 0.573$) היה דומה לממוצע תמיכה חברתית עבור נדגמים היפר סקסואליים ($M= 4.542$, $S.D.= 1.418$). ההשערה לא אוששה. עבור המשתנה אינטימיות [$t(20)= 0.210$, $p>.05$] ממוצע אינטימיות עבור נדגמים שאינם היפר סקסואליים ($M= 4.576$, $S.D.= 0.741$) היה דומה לממוצע אינטימיות עבור נדגמים היפר סקסואליים ($M= 4.503$, $S.D.= 0.881$). ההשערה לא אוששה.

לא לצורך הדגמה

דיון

העבודה הנוכחית ניסתה לבחון את מערכת הקשרים הפוטנציאליים בין המשתנים משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות בקרב עבריינים מין משוחררים, היפר-סקסואלים תוך ניסיון להשוות את רמתם בתלות בשימוש בסמים. לאור סקירת הספרות, הועלו שלוש השערות, תוך ביצוע מחקר כמותני שכלל עשרים ושניים משתתפים אשר בחן באופן אמפירי את המשתנים הנחקרים. להלן השערות המחקר וניתוחם.

השערת המחקר הראשונה העלתה כי בקרב עבריינים מין משוחררים המשתמשים בסמים תמצא רמה נמוכה יותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימית בהשוואה לרמת משתנים אלה (כל אחד בהתאמה) בקרב עבריינים מין משוחררים שאינם משתמשים בסמים. לבחינת ההשערה בוצעה בדיקת קורלציה ומבחן t לבחינת ההבדלים בין הקבוצות (עבריינים מין משוחררים שאינם משתמשים בסמים לבין עבריינים מין משוחררים המשתמשים בסמים). בהתאם לניתוח ההשערה, נמצא כי היא אינה מובהקת. כלומר, בקרב עבריינים מין משוחררים המשתמשים בסמים אין רמה נמוכה יותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימית, בהשוואה לעבריינים מין שאינם משתמשים בסמים.

השערת המחקר השנייה העלתה כי בקרב עבריינים מין שהנם היפר-סקסואלים תמצא רמה נמוכה יותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימית בהשוואה לרמת משתנים אלה (כל אחד בהתאמה) בקרב עבריינים מין משוחררים שאינם היפר-סקסאולים. לבחינת ההשערה בוצעה בדיקה קורלציה ומבחן t לבדיקת ההבדלים בין הקבוצות (עבריינים מין משוחררים שהנם היפר סקסואליים לבין עבריינים מין משוחררים שאינם היפר סקסואליים). בהתאם לניתוח ההשערה, נמצא כי היא אינה מובהקת. כלומר, בקרב עבריינים מין שהנם היפר סקסואליים אין רמה נמוכה יותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימית, בהשוואה לעבריינים מין משוחררים שאינם היפר סקסואליים.

השערת המחקר השלישית העלתה כי תתקיים אינטראקציה חיובית בין שימוש בסמים להיפר סקסואליות, כך שרמה גבוהה יותר של משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות תמצא בקרב עבריינים מין אשר אינם היפר סקסואליים ושאינם משתמשים בסמים. לבחינת ההשערה בוצעה בדיקת קורלציה ומבחן t לבדיקת ההבדלי בין המשתנים. בהתאם לניתוח ההשערה, נמצא כי היא אינה מובהקת. כלומר, שאין השפעה של היפר סקסואליות ושימוש בסמים על משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות בקרב עבריינים מין משוחררים.

על אף סקירת ספרות רחבה המצביעה על הקשר תיאורטי בין המשתנים, הופרכו השערות המחקר. עוד יש להוסיף כי בוצע ניתוח סטטיסטי נוסף מסוג מבחן t בכדי לבחון את מערכת ההבדלים בין קבוצות המחקר. לאור זאת, בוצע מבחן סטטיסטי שהינו מעבר לבדיקת הקשר בין המשתנים.

בבואנו לבחון את ממצאי המחקר ניכר כי עשויות להיות הטיות רבות, הן ברמת משתתפי המחקר והן ברמת שיטת המחקר שעשויות להוביל להפרכת השערות המחקר. ראשית, אוכלוסיית היעד במחקר הנוכחי הינה אוכלוסייה של עבריינים מין משוחררים. יש לשער כי דווקא בקרב עבריינים מין משוחררים, מצבם של המשתנים שנחקרו עשוי להיות "מעודן" יותר ופחות מותאם לעבריינים מין שאינם משוחררים או שאינם ברי שיקום.

עוד יש לציין כי המחקר הנוכחי, על אף היותו מחקר אנונימי, מנסה לבחון שני משתנים שעשויים להוות קושי ברמת הדיווח: שימוש בסמים וקיומה של היפר סקסואליות. עצם הדיווח על שני משתנים אלו

מצד משתתפי המחקר עשויים להיות מוטים ועצם הדיווח על המשתנים הנוספים מצדם עשויים להיות מוטים שכן סביר להניח כי משתתפי המחקר אינם היו רוצים להיתפס בעיני החוקרים כדמויות אשר משתמשות בסמים או היפר סקסואליות. עצם קיומם של משתנים אלו בכל השערת מחקר יש בה סיכון להטיית הנסיין.

שנית, ניתן לשער כי בנושאים כה רגישים, העדיפות תהיה לקיום כמות גדולה יותר של משתתפי המחקר. במחקר הנוכחי השתתפו 22 משתתפים בלבד וניתן לשער כי במידה וכמות המשתתפים הייתה גדולה יותר, כך ההטיה הפוטנציאלית הייתה יכולה להיות נמוכה יותר.

שלישית, במערך הקשרים כה מורכב, בין אם מתאמיים ובין אם סיבתיים, ניתן להסיק כי עשויים להיות משתנים מתווכים ומתערבים אשר אינם באו לידי ביטוי במערך המחקרי הנוכחי. דוגמא לכך עשוי להיות המשתנה משך הזמן בו עבריין המין משוחרר. ניתן להסיק שככל שהוא משוחרר זמן רב יותר, היכולת שלו להקיש ולהסיק ואף לנסות ולא להטות את הדיווחים, יהיה גדול יותר שכן זמן רב יותר הינו משוחרר וככל הנראה גם אחרי תהליך שיקומי משמעותי יותר. דוגמא נוספת הוא אופי העבירות של העבריין המשוחרר. יכול מאוד להתקיים מדרג משמעותי של רמת העבירה באופן שבו עבירות חמורות, הן ברמת השימוש בסמים והן ברמת עברות המין, כך יותאם עבריין המין לרציונל המחקרי ולהשערות המחקר, זאת בשונה מעבריין מין אשר עברותיו קלות יחסית, הן ברמת השימוש בסמים והן ברמת עברות המין.

רביעית, וכפי שכבר הועלה מכבר, קיימים מאפיינים אישיותיים משותפים לכל עבריני המין, ללא קשר לסוג העבירה שעברו אשר מתקיימים לצד קשיים ביצירת אינטימיות ומשתנים נוספים שזוהו מכבר על ידי הספרות האקדמית (כהן, 1998 ; Barbaree, 1991; Sykes & Matza, 1957 1998 ; בתוך : שחורי, ושות' 2008).לצד אלו נמצאו גם מאפיינים התפתחותיים המקושרים לבעיותיהם ועברותיהם של עבריני המין כגון : חשיפה לחוויות שליליות בבית ו/או בסביבת המגורים, כגון הזנחה, חסכים רגשיים, דחייה הורית וחברתית, היעדר גבולות ופיקוח, אלימות פיזית וניצול או התעללות מינית (Kear & Sawle; 1998, Grubin 2001 בתוך : אלישע ושות' 2011). ניתן לשער כי מאפיינים רבים אלו אלו עשויים להיות משתנים מתערבים, הן במצב של הטיית הדיווח מצד משתתפי המחקר והן מבחינת אופני הדיווח שלהם במדידת משתני המחקר השונים.

שתי הטיות נוספות שבאו לידי ביטוי במערך המחקרי הנוכחי הן חוסר השליטה בשפה העברית של חלק ממשתתפי המחקר ועצם העברת השאלונים באותו הזמן ובאותו המרחב לכלל משתתפי המחקר.

לשימוש אקדמי בלבד

סיכום ומסקנות

ניכר כי הספרות האקדמית עשירה בבחינת מחקרים וממצאים הנוגעים לעבריינים מין, שימוש בחומרים מסכנים ועל השפעתם על משתנים שונים, הן אישיותיים והן חברתיים. הממצאים הרבים הקיימים בספרות האקדמית מסייעים לבנות מערכת הסקה והיקשים בבחינת הקשרים הפוטנציאליים בין המשתנים השונים. בבחינת מערכות קשרים מורכבות בין משתנים בקרב אוכלוסיית עבריינים המין ובטח במדידת השימוש בחומרים מסכנים, קיימים סיכונים רבים, הן ברמה המתודולוגיה והמערך המחקרי והן ברמת הטיות פוטנציאליות של הנסיין ומשתתף המחקר.

העבודה הנוכחית ניסתה לבחון את מערך ההקשרים בין שימוש בסמים והיפר סקסואליות בקרב אוכלוסיית עבריינים מין בהקשר של מדידת המשתנים משמעות בחיים, תמיכה חברתית ואינטימיות. מערך מחקרי מורכב מאין זה, אפשר ככל הנראה הטיות רבות אשר פגמו בהליך המחקרי ולא אפשרו את בחינת השערות המחקר באופן מתודולוגי-סטרילי.

לאור סקירת הספרות המאששת את קיומם של הקשרים בין המשתנים השונים במערך המחקרי הנוכחי, נמליץ על כמה כיוונים למחקרי המשך שיוכלו לבחון ביתר שאת את השערות המחקר או השערות מחקר דומות הבוחנות מערך מחקרי מורכב בדומה למערך המחקרי הנוכחי.

ראשית, מחקרי המשך שיבחנו את אוכלוסיית היעד "עבריינים מין" בהשוואה לאוכלוסייה הכללית יוכלו להציג מרחב משמעותי של הבדלים באופן שבו תצומצם השונות בתוך האוכלוסייה הנחקרת ובכך אף תצמצם את ההשפעה הפוטנציאלית של הטיות הנסיין והטיות משתתפי המחקר. שנית, מחקרי המשך אשר יבחנו את השערות המחקר באמצעות שימוש בכמות נבדקים גבוהה יותר, יאפשרו פחות סיכונים להטיות המחקר. שלישית בבחינת מערך מורכב עם משתנים הרגישים לדיווח או עם אוכלוסייה מורכבת, יש לשקול בחינת מערך המאפשר לקחת בחשבון ולהביא לידי כימות משתנים מתערבים ומתווכים, זאת בכדי לייצר תמונה רחבה ככל שניתן על אופיים של הנתונים והסברים פוטנציאליים. יכול מאוד להיות שניתוח משתנים באמצעות משוואת רגרסיה מרובה עשויה להתאים למערך מחקר מאין זה.

על אף הפרכת השערות המחקר בעבודה הנוכחית, ניכר כי באמצעות סקירת הספרות הענפה, ניתן היה לבנות מערך מחקרי מורכב הבוחן סוגיות רגישות ומשמעותיות ביחס לאוכלוסיית מחקר מורכבת. אין ספק כי ממצאי המחקר הנוכחי, בין אם הופרכו ובין אם אוששו, מציגים תמונה מורכבת של הקשרים בין המשתנים וקיומם של משתנים מתערבים ומתווכים אפשריים. כוחו של המחקר הנוכחי הוא בשימת הדגש על האלמנטים המתודולוגיים למחקרי ההמשך ויצירת ההבנה כי בחקר נושאים רגישים כדוגמת היפר סקסואליות ושימוש בסמים ובחקר אוכלוסייה רגישה דוגמת עבריינים מין משתקמים, יש לשקול את המערך המחקרי ולבחון את ההליך המחקרי.

טיוטה